

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

PECULIARITIES OF DETENTION UNDER MARTIAL LAW

Мудрецька Г.В., к.ю.н.,
доцент кафедри кримінального процесу
Одеський державний університет внутрішніх справ

У статті здійснено системний аналіз змін до кримінального процесуального законодавства, які набрали чинності після початку повномасштабної війни в Україні. В умовах воєнного стану питання їх обрання, зміни і продовження набуває особливої актуальності. Адже ці питання є предметом судового контролю, а в умовах збройної агресії діяльність судів ускладнюється як неготовністю законодавства забезпечити належне функціонування всієї системи правосуддя, так і фізичною неможливістю здійснювати правосуддя у зв'язку з веденням бойових дій на певних територіях. В статті проаналізовано практику застосування, обрання або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у контексті забезпечення права на захист, з урахуванням змін до КПК України в умовах воєнного стану.

Звернута увага на зміни, відносно попередньої редакції ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України в частині, що вона не тільки розширена, а й законодавцем змінено підхід до її застосування. Раніше була визначена тільки група злочинів, по яким прокурорам передавались повноваження, а тепер уперше законодавець зазначив «у виняткових випадках інші тяжкі і особливо тяжкі злочини». Тобто, повноваження слідчих суддів передані прокурорам (але за умови, тільки якщо не може діяти слідчий суддя).

Проаналізовано законодавчі зміни щодо «делегування» окремих повноважень слідчого судді керівнику органу прокуратури, що є винятком із загальних правил обрання запобіжних заходів, які встановлені національним законодавством. У зв'язку з чим, проаналізовано питання щодо легітимності таких законодавчих положень, а також припущення, що такі зміни порушують баланс інтересів та негативно впливають на ефективність забезпечення права на справедливий суд.

На підставі проаналізованої судової практики, зроблений висновок, що ч. 5 ст. 615 КПК передбачає автоматичне продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час підготовчого судового засідання та здійснюється за наявності наступних умов: 1) неможливості проведення підготовчого судового засідання; 2) обраний під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні але не більше ніж на два місяці.

Ключові слова: тримання під вартою, воєнний стан, кримінальне провадження, запобіжний захід.

The article provides a systematic analysis of the changes to the criminal procedural legislation that came into effect after the start of the full-scale war in Ukraine. In the conditions of martial law, the question of their election, change and continuation becomes especially urgent. After all, these issues are the subject of judicial control, and in conditions of armed aggression, the activity of the courts is complicated both by the inability of the legislation to ensure the proper functioning of the entire justice system, and by the physical impossibility of administering justice in connection with the conduct of hostilities in certain territories. The article analyzes the practice of applying, choosing or continuing a preventive measure in the form of detention in the context of ensuring the right to protection, taking into account changes to the Criminal Procedure Code of Ukraine under martial law.

Attention is drawn to the changes, relative to the previous edition of Art. 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine in that it was not only expanded, but also the legislator changed the approach to its application. Previously, only a group of crimes was defined for which powers were transferred to prosecutors, and now, for the first time, the legislator noted "in exceptional cases, other serious and especially serious crimes." That is, the powers of investigating judges are transferred to prosecutors (but only if the investigating judge cannot act).

Legislative changes regarding the "delegation" of certain powers of the investigating judge to the head of the prosecutor's office have been analyzed, which is an exception to the general rules for the selection of preventive measures established by national legislation. In this regard, the question of the legitimacy of such legislative provisions was analyzed, as well as the assumption that such changes violate the balance of interests and negatively affect the effectiveness of ensuring the right to a fair trial.

Based on the analyzed case law, it was concluded that Part 5 of Art. 615 of the Criminal Procedure Code provides for the automatic extension of a preventive measure in the form of detention during a preparatory court session and is carried out under the following conditions: 1) the impossibility of holding a preparatory court session; 2) a preventive measure in the form of detention chosen during the pre-trial investigation is considered to be extended until the corresponding issue is resolved in the preparatory court session, but for no more than two months.

Key words: detention, martial law, criminal proceedings, precautionary measure.

Постановка проблеми. Збройний конфлікт на території України став перевіркою стійкості кримінального процесуального законодавства та його практичного застосування. У зв'язку з подіями з 24 лютого 2022 року кримінальне процесуальне законодавство України ще потребує суттєвих змін, які комплексно мають вирішити проблему забезпечення ефективних розслідувань масштабних порушень законів та звичаїв війни в умовах окупації та подолання наслідків збройного конфлікту. Пропозиції, які вносяться законодавцем у зв'язку з правовим режимом воєнного стану не завжди відображають суть особливостей кримінального процесу у цих умовах. Запобіжні заходи за своєю правовою природою є строковим механізмом забезпечення кримінального провадження. В умовах воєнного стану питання їх обрання, зміни і продовження набуває особливої актуальності. Адже ці питання є предметом судового контролю, а в умовах збройної агресії діяльність судів ускладнюється як неготовністю зако-

надавства забезпечити належне функціонування всієї системи правосуддя, так і фізичною неможливістю здійснювати правосуддя у зв'язку з веденням бойових дій на певних територіях.

Відповідно до Закону «Про правовий режим воєнного стану» [1] суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією та законами України. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені. Разом із тим, підстави, повноваження та спосіб, про які йдеться в законі, виявилися такими, що не відповідають актуальним викликам воєнного стану. Відповідно до ст. 26 Закону «Про правовий режим воєнного стану», правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. Скорочення чи прискорення будь-якої форми судочинства забороняється, а в разі неможливості здійснення право-

суддя судами, що діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. При цьому, створення надзвичайних і особливих судів не допускається [1]. Верховна Рада України протягом березня-вересня 2022 року прийняла низку законодавчих актів, спрямованих на адаптацію кримінального провадження. Зокрема, зміни, внесені Законами України № 2201-IX від 14.04.2022 р. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [2], №2125-IX від 15.03.2022 р. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав» [3], № 2198-IX від 14.04.2022 р. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» [4], 2462-IX від 27.07.2022 р. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» [5] 2472-IX від 28.07.2022 р. «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» [6] 2598-IX від 20.09.2022 р. «Про внесення змін до статті 624 Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України» [7] встановили деякі особливості здійснення досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану.

Серед усіх змін найбільшу увагу законодавцем приділено питанням застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Стан дослідження. Окремі питання, процесуального порядку застосування тримання під вартою досліджувались в роботах Борисова В. І., Винокурова О. В., Глинської Н. В., Грошевого Ю. М., Даля, А. Л., Зеленецького В. С., Капліни О. В., Погорельського М. А., Тищенко О. І., Топчія В. В., Лобойка Л. М., Удалової Л. Д., Фріс П. Л., Шило О. Г. та інших. Однак, через повномасштабну військову агресію з боку Російської Федерації низка питань застосування тримання під вартою залишалася поза межами правового поля, що зумовлює необхідність його правового аналізу.

Мета статті — проаналізувати практику застосування, обрання або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у контексті забезпечення права на захист, з урахуванням змін до КПК України в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Системний аналіз глави 18 розділів II та IX¹ кримінального процесуального законодавства дозволяє визнати, що під час застосування запобіжного заходу в умовах воєнного стану існують певні особливості, зокрема;

- щодо обрання тримання під вартою;
- продовження строків тримання під вартою;
- скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період;
- прийняття рішення про затримання з метою приводу а також затримання особи без ухвали слідчого судді чи постанови керівника органу прокуратури [8].

Якості внесених змін, з точки зору нормотворчої техніки, системності й правової визначеності, викликають певні зауваження, проте слід констатувати їх безумовну

необхідність, однак, важливим є питання, коли неможливо забезпечити повноцінний розгляд, обрання повноцінного запобіжного заходу.

Слід звернути увагу на зміни, відносно попередньої редакції ст. 615. Вона не тільки розширена законодавцем, а й змінено підхід. Раніше була визначена тільки група злочинів, по яким прокурорам передавались повноваження, а тепер уперше визначено, що рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді. Тобто, повноваження слідчих суддів передані прокурорам (але за умови, тільки якщо не може діяти слідчий суддя). Чинна редакція ст.615 КПК діє з 27.07.2022 р. У такий спосіб законодавець у положеннях ст.615 КПК фактично «делегував» окремі повноваження слідчого судді керівнику органу прокуратури та передбачив виняток із загальних правил обрання запобіжних заходів, що встановлені національним законодавством. У зв'язку з цим, виникають логічні запитання щодо легітимності таких законодавчих положень а також припущення, що такі зміни порушують баланс інтересів та негативно впливають на ефективність забезпечення права на справедливий суд.

На думку Тетяни Фоміної, можливість обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та надання дозволу на здійснення затримання з метою приводу суб'єктом, що не є носієм судової влади, є одним із наслідків відступу України від своїх зобов'язань, що здійснив законодавець на підставі ст.15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Такий відступ відповідно до зазначеної статті визнається допустимим під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим зобов'язанням згідно з міжнародним правом [8].

При цьому слід звернути увагу, що при винесенні постанови керівника органу прокуратури діють загальні правила обрання запобіжних заходів, встановлені гл.18 розділом II КПК. Відтак, на керівника органу прокуратури покладається ті ж самі обов'язки, що й на слідчого суддю, зокрема, оцінити в сукупності всі обставини, визначені у ст. 178 КПК чи доводити надані слідчим, прокурором докази обставини, які свідчать про:

- а) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним злочину;
- б) наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених ст.177 КПК;
- в) недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні [9].

В умовах воєнного стану окремої уваги потребує розгляд питання про продовження строків тримання під вартою. Відповідно до п. 2. ст. 615 КПК строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою, прийнятої відповідно до вимог та з урахуванням обставин, передбачених цією статтею, може бути продовжений до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Строк тримання під вартою може продовжуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування. При цьому, відповідно до п. 3 ч.1 ст. 615 КПК питання про продовження строку тримання під вартою, прокурор, у випадку відсутності об'єктивної можливості подальшого проведення, закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, зобов'язаний вирішити до прийняття рішення про зупинення досудового розслідування. Проте, поза увагою законодавця залишилося питання щодо можливої ситуації, коли строк тримання під вартою може перевищити строк досудового

розслідування в тих провадженнях, в яких приймалося рішення про зупинення досудового розслідування, адже строк досудового розслідування в такому разі, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 615 КПК, зупиняється, а строк тримання під вартою – ні [10].

В умовах воєнного стану продовження строків тримання під вартою під час судового провадження має свої особливості. Так, згідно з ч. 5 ст. 615 КПК, у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання обраний під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні, але не більше ніж на два місяці [9]. Тим самим законодавець передбачив виняток із загальних правил продовження строку вищезазначеного запобіжного заходу, що встановлені національним законодавством.

Як свідчить судова практика воєнного стану, рішення про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою мають фактично автоматичне його продовження. Причому під час воєнного стану реєстр судових рішень містить два види судових рішень: про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в установленому КПК порядку та про визнання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою продовженим без розгляду клопотання про його продовження в установленому КПК порядку. Такий порядок можна пов'язати з законодавчими змінами (ч. 6 ст. 615 КПК України).

При чому клопотання про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою розглядаються за відсутності учасників процесу. Враховуючи неможливість розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою в установленому КПК порядку, обраний обвинуваченому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається автоматично продовженим. Так, суддею Індустріального районного суду м. Дніпропетровська у задоволенні клопотання прокурора про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою суд відмовлено, проте строк тримання під вартою автоматично було продовжено. Суд мотивував своє рішення тим, що в провадженні Індустріального районного суду м. Дніпропетровська кримінальне провадження за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, не перебуває. Обвинувачений ОСОБА_1 перебуває під вартою, але за Індустріальним районним судом м. Дніпропетровська не рахується, дійсне місце перебування під вартою ОСОБА_1 у клопотанні не зазначено. Враховуючи викладене, у відповідності до положень КПК України суд позбавлений можливості розглянути клопотання у кримінальному провадженні, яке не перебуває на розгляді суду та забезпечити участь обвинуваченого у розгляді клопотання про продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою. У зв'язку з неможливістю розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою, відповідно до ч. 6 ст. 615 КПК України обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою щодо обвинуваченого ОСОБА_1 вважається продовженим до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці [11]. Аналогічне рішення міститься в Ухвалі Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 липня 2022 року [12], в Ухвалі Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 06 травня 2022 р. [13], в ухвалі Святошинського районного суду м. Києва від 18 березня 2022 року [14].

Також судова практика свідчить про випадки, коли у задоволенні клопотання прокурора суд відмовляє та звільняє обвинуваченого з під варті, обґрунтовуючи своє рішення тим, що в період до закінчення строку тримання під вартою обвинуваченого судом не приймалося рішення про зупинення чи припинення розгляду невідкладних справ по яких особи тримаються під вартою

через оголошення воєнного стану неможливість розгляду справ, а відтак підстави вважати цей строк продовженим, відповідно до ст. 615 КПК України, відсутні. Зокрема, при розгляді справи № 756/13071/20 Оболонським районним судом м. Києва у судовому засіданні прокурором подано клопотання про продовження обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Згідно матеріалів кримінального провадження строк тримання обвинуваченого під вартою спливає 20.03.2022 р., клопотання про продовження цього строку прокурором своєчасно подано не було і відповідно судом не розглядалось. Разом з цим, в період до закінчення вказаного вище строку тримання під вартою обвинуваченого Оболонським райсудом м. Києва не приймалося рішення про зупинення чи припинення розгляду невідкладних справ по яких особи тримаються під вартою через оголошення воєнного стану неможливість розгляду справ, а відтак підстави вважати цей строк продовженим, відповідно до ст. 615 КПК України, відсутні. За таких обставин, оскільки строк тримання обвинуваченого під вартою спливає, підстави для його продовження і подальшого тримання обвинуваченого під вартою відсутні, тому у задоволенні клопотання прокурора слід відмовити та звільнити обвинуваченого з під варті [15].

Зустрічаються рішення, в яких суд клопотання прокурора про продовження строку тримання під вартою залишає без задоволення. При цьому суд не тільки не вказує про автоматичне продовження строків тримання під вартою, а й взагалі не приймає рішення про скасування чи продовження запобіжного заходу. Зокрема, при розгляді клопотання прокурора про продовження строку тримання під вартою Криворізьким районним судом Дніпропетровської області встановлено, що в провадженні Нововоронцовського районного суду Херсонської області перебувало кримінального провадження № 12021231130000137 від 26.06.2021 щодо ОСОБА_2 та ОСОБА_1 за обвинуваченням у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 185, ч. 2 ст. 360 КК України, кожного.

Розпорядженням Верховного Суду «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану» від 06.03.2022 № 1/0/9-22 відповідно до ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», враховуючи неможливість судами здійснювати правосуддя під час воєнного стану, змінено територіальну підсудність судових справ. Зокрема, підсудність судових справ Нововоронцовського районного суду Херсонської області визначено за Криворізьким районним судом Дніпропетровської області.

Станом на 12.09.2022 матеріали судової справи щодо ОСОБА_2 та ОСОБА_1 до Криворізького районного суду Дніпропетровської області не надійшли. У відповідь на запит Криворізького районного суду Дніпропетровської області, 02.06.2022 ТУ ДСА України в Дніпропетровській області повідомило, що матеріали кримінальних проваджень, які перебували в провадженні Нововоронцовського районного суду Херсонської області та розгляд яких не завершено, до територіального управління ДСА України в Дніпропетровській області не передавалися.

Ухвалою Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 25.05.2022 ОСОБА_1 та ОСОБА_2 продовжено запобіжний захід у виді тримання під вартою строком на 60 діб, тобто до 23.07.2022.

Ухвалою Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 20.07.2022 клопотання прокурора про продовження строку тримання під вартою ОСОБА_2 та ОСОБА_1 залишено без задоволення, роз'яснено положення ч. 6 ст. 615 КПК України.

Станом на дату розгляду даного клопотання матеріали кримінального провадження до Криворізького районного суду Дніпропетровської області не передані. Прокурор повідомив, що у зв'язку з введенням на території України воєн-

ного стану та перебуванням на території Херсонської області ворожих військ, передати матеріали з Нововоронцовського районного суду Херсонської області до Криворізького районного суду Дніпропетровської області є неможливим.

Враховуючи вищевказане, суд констатує відсутність у Криворізькому районному суді Дніпропетровської області матеріалів кримінального провадження в межах якого обрано запобіжний захід ОСОБА_1 та ОСОБА_2, що унеможливило встановлення обставин визначених ст. 194, 199 КПК України, а також констатує об'єктивну неможливість з'ясувати долю обвинувачених, їх фактичне місце перебування, те чи утримуються вони під вартою. За вказаних обставин, враховуючи ситуацію в Херсонській області, перебування на вказаній території військ російської федерації, суд позбавлений можливості пересвідчитися в існуванні та не зменшенні ризиків, які б виправдовували подальше тримання ОСОБА_2 та ОСОБА_1 під вартою та розглянути клопотання в порядку визначеному КПК України [16].

Також, аналіз судових рішень свідчить про відмову в продовженні строку тримання під вартою, на підставі ч. 6 ст. 615 КПК України, оскільки обвинуваченому вже продовжувався строк тримання під вартою за його відсутності. Зокрема суд мотивував своє рішення тим, що ухвалою судді Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 05 липня 2022 року було постановлено, на підставі ч. 6 ст. 615 КПК України, вважати продовженим строк дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно ОСОБА_1, до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж до 02 вересня 2022 року. Згідно листа Верховного Суду ЕП-6482 від 14.06.2022 року, продовження строку тримання під вартою відбувається автоматично на підставі цього Закону та не передбачає можливості повторного продовження цих строків [17]. Аналогічне рішення викладене в ухвалі Жовтневого районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 01 вересня 2022 року [18] що

підтверджується листом Верховного Суду від 14 червня 2022 року № 227/0/158-22.

Висновки. Отже, обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в умовах воєнного стану, з огляду на специфіку нормативного регулювання цього процесу, вимагає встановлення певних особливих процедур. Як свідчить аналіз ч. 5 ст. 615 КПК автоматичне продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час підготовчого судового засідання здійснюється за наявності наступних умов: 1) неможливості проведення підготовчого судового засідання в умовах воєнного стану; 2) обраний під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні але не більше ніж на два місяці. Відповідно до останньої умови після усунення обставин, що унеможливлювали проведення підготовчого судового засідання у визначений раніше строк, суд має організувати за першої можливості проведення підготовчого судового засідання, щоб не допустити пропуск строку, передбаченого в ч. 5 ст. 615 КПК та з метою оперативного вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду відповідно до ст. 315 КПК. Відтак, Закон передбачив по суті автоматичне продовження запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, які закінчуються. В разі закінчення строку дії ухвали про тримання під вартою, і неможливістю розгляду судом питання продовження такого строку, ухвала вважається продовженою до вирішення судом відповідного питання, але не більше ніж на 2 місяці. Прийняття відповідного рішення про таке продовження строку саме судом чи прокурором не вимагається. Численні законодавчі зміни, що відбулись з початку введення воєнного стану в Україні, з одного боку свідчать про потребу унормування багатьох питань, що виникають в умовах збройного конфлікту, з іншого – є такими що суперечать положенням Конституції України та практиці ЄСПЛ, а отже потребують подальшого його правового аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про правовий режим воєнного стану Закон України від 24.05.2022 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України № 2201-IX від 14.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав: Закон України № 2125-IX від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20#Text>
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки: Закон України № 2198-IX від 14.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text>
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану: Закон України № 2462-IX від 27.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20/sp:max50:nav7:font2#n57>
6. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених: Закон України 2472-IX від 28.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2472-20/sp:max50:nav7:font2#n11>
7. Про внесення змін до статті 624 Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України: Закон України 2598-IX від 20.09.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2598-20/sp:max50:nav7:font2#n3>
8. Фоміна Тетяна, Вікторія Рогальська Запобіжні заходи в умовах воєнного стану: що змінилось. *Закон і Бізнес*. 05.2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/151472.html>
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88
10. Михайленко Віра. Еволюція судової практики у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: запобіжні заходи. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/evolyuciya-sudovoyi-praktiki-u-kriminalnomu-provadhenni-v-umovah-voennogo-stanu-zapobizhni-zahodi.html>
11. Ухвала Індустріального районного суду м. Дніпропетровська. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105117030>
12. Ухвала Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 липня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105487677>
13. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 06 травня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104253405>
14. Ухвала Святошинського районного суду м. Києва від 18 березня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103700887>
15. Ухвала Оболонського районного суду м. Києва від 16 травня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104315117>
16. Ухвала Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 12 вересня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106192530>
17. Ухвала Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 30 серпня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106047004>
18. Ухвала Жовтневого районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 01 вересня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105998883>